ΑΠΟΦΑΣΗ ΤΟΥ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟΥ (τέταρτο τμήμα)
της 19ης Οκτωβρίου 1995 *

Στην υπόθεση C-128/94,

που έχει ως αντικείμενο αίτηση του Bundesverwaltungsgericht (Γερμανία) προς το Δικαστήριο, κατ' εφαρμογήν του άρθρου 177 της Συνθήκης ΕΚ, με την οποία ζητείται, στο πλαίσιο της διαφοράς που εκκρεμεί ενώπιον του αιτούντος δικαστηρίου μεταξύ

Hans Hönig

και

Stadt Stockach,

η έκδοση προδικαστικής αποφάσεως ως προς την ερμηνεία του άρθρου 3, παράγραφος 1, στοιχείο α', του παραρτήματος της οδηγίας 88/166/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 7ης Μαρτίου 1988, που αφορά την εκτέλεση της αποφάσεως του Δικαστηρίου στην υπόθεση 131/86 (ακύρωση της οδηγίας 86/113/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 25ης Μαρτίου 1986, για τον καθορισμό των ελάχιστων προδιαγραφών σχετικά με την προστασία των ωοπαραγωγών ορνίθων που εκτρέφονται σε κλωβοστοιχίες) (ΕΕ L 74, σ. 83),

ΤΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ (τέταρτο τμήμα),

συγκείμενο από τους K. N. Κακούρη, πρόεδρο τμήματος, P. J. G. Kapteyn (εισηγητή) και J. L. Murray, δικαστές,

* Γλώσσα διαδικασίας: η γερμανική.

γενικός εισαγγελέας: P. Léger
γραμματέας: H. A. Rühl, κύριος υπάλληλος διοικήσεως,

λαμβάνοντας υπόψη τις γραπτές παρατηρήσεις που κατέθεσαν:

— ο Hans Hönig, εκπροσωπούμενος από τον Jürgen Gündisch, δικηγόρο Αμβούργου,

— ο δήμος Stockach, εκπροσωπούμενος από τον Wolf-Wilhelm Waibel, «Leitender Regierungsdirektor» στο «Regierungspräsidium Freiburg»,

— η Γερμανική Κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη από τους Ernst Röder, Ministerialrat στο ομοσπονδιακό Υπουργείο Οικονομίας, και Bernd Kloke, Regierungsrat στο ίδιο υπουργείο,

— η Κυβέρνηση του Ηνωμένου Βασιλείου, εκπροσωπούμενη από τον John E. Collins, Assistant Treasury Solicitor, επικουρούμενο από τον Rupert Anderson, barrister,

— η Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, εκπροσωπούμενη από την Claudia Schmidt, μέλος της Νομικής Υπηρεσίας,

έχοντας υπόψη την έκθεση ακροατηρίου,

αφού άκουσε τις προφορικές παρατηρήσεις του Hans Hönig, του δήμου Stockach, της Γερμανικής Κυβερνήσεως και της Επιτροπής, κατά τη συνεδρίαση της 22ας Ιουνίου 1995,

αφού άκουσε τον γενικό εισαγγελέα που ανέπτυξε τις προτάσεις του κατά τη συνεδρίαση της 14ης Σεπτεμβρίου 1995,

εκδίδει την ακόλουθη

Απόφαση

1 Με διάταξη της 16ης Δεκεμβρίου 1993, η οποία περιήλθε στο Δικαστήριο στις 4 Μαΐου 1994, το Bundesverwaltungsgericht υπέβαλε, δυνάμει του άρθρου 177 της Συνθήκης ΕΚ, προδικαστικό ερώτημα ως προς την ερμηνεία του άρθρου 3, παράγραφος 1, στοιχείο α', του παραρτήματος της οδηγίας 88/166/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 7ης Μαρτίου 1988, που αφορά την εκτέλεση της αποφάσεως του Δικαστηρίου στην υπόθεση 131/86 (ακύρωση της οδηγίας 86/113/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 25ης Μαρτίου 1986, για τον καθορισμό των ελαχίστων προδιαγραφών σχετικά με την προστασία των ωοπαραγωγών ορνίθων που εκτρέφονται σε κλωβοστοιχίες) (ΕΕ L 74, σ. 83, στο εξής: οδηγία).

2 Το ερώτημα αυτό ανέκυψε στο πλαίσιο διαφοράς μεταξύ του Hans Hönig και του δήμου Stockach αφορώσας την Verordnung zum Schutz von Legehennen bei Käfighaltung της 10ης Δεκεμβρίου 1987 [γερμανική κανονιστική απόφαση για την προστασία των ωοπαραγωγών ορνίθων που εκτρέφονται σε κλωβοστοιχίες, στο εξής: γερμανική κανονιστική απόφαση, BGBl. (Εφημερίδα της Κυβερνήσεως της Ομοσπονδιακής Δημοκρατίας της Γερμανίας) I 2622], που τέθηκε σε ισχύ την 1η Ιανουαρίου 1988.

3 Το άρθρο 2, παράγραφος 2, της γερμανικής κανονιστικής αποφάσεως προβλέπει ότι, από την 1η Ιανουαρίου 1993, η επιφάνεια του χρησιμοποιήσιμου δαπέδου των κλωβών που χρησιμοποιούνται για τις ωοπαραγωγές όρνιθες των οποίων το βάρος υπερβαίνει κατά μέσο όρο τα δύο kg πρέπει να έχει εμβαδόν τουλάχιστον 550 cm^2.

4 Σύμφωνα με το άρθρο 3, παράγραφος 1, στοιχείο α', του παραρτήματος της οδηγίας, τα κράτη μέλη μεριμνούν ώστε από την 1η Ιανουαρίου 1988 οι ωοπαραγωγές όρνιθες να έχουν στη διάθεσή τους χώρο του κλωβού με εμβαδόν τουλάχιστον 450 cm^2.

5 Ο Hönig, ο οποίος εκμεταλλεύεται μια γεωργική επιχείρηση, εκτρέφει ωοπαραγωγές όρνιθες σε κλωβοστοιχίες. Στο πλαίσιο της διαδικασίας της κύριας δίκης υποστήριξε ότι η γερμανική κανονιστική απόφαση αντιβαίνει προς το κοινοτικό δίκαιο, καθόσον το ελάχιστο εμβαδόν της επιφάνειας των κλωβών που επιβάλλει, είναι μεγαλύτερο από εκείνο που ορίζει η οδηγία.

6 Ο Hönig φρονεί ότι η οδηγία θέτει, όσον αφορά τα χαρακτηριστικά των κλωβών κλωβοστοιχιών, ελάχιστες προϋποθέσεις από τις οποίες δεν μπορούν να αποκλίνουν τα κράτη μέλη. Ο σκοπός της οδηγίας, που είναι η εξάλειψη οιασδήποτε μορφής άνισου ανταγωνισμού, μπορεί να πραγματοποιηθεί μόνον αν τα κράτη μέλη εφαρμόζουν κατά το δυνατόν ομοιόμορφους όρους.

7 Κατά το Bundesverwaltungsgericht, υφίσταται αμφιβολία σχετικά με το αν το άρθρο 3, παράγραφος 1, στοιχείο α', του παραρτήματος της οδηγίας αφήνει στα κράτη μέλη το δικαίωμα να χωρήσουν πέραν των ελαχίστων προϋποθέσεων που θέτει η εν λόγω οδηγία. Το αιτούν δικαστήριο εκτιμά, αφενός, ότι η οδηγία τείνει να επιβάλλει στα κράτη μέλη την τήρηση των ελαχίστων προϋποθέσεων, επιτρέποντάς τους συγχρόνως να θεσπίζουν αυστηρότερους κανόνες, αλλά, αφετέρου, ότι η ερμηνεία αυτή επιτρέπει την ατελή μόνον υλοποίηση του στόχου, που είναι η εξάλειψη των στρεβλώσεων του ανταγωνισμού που υφίστανται στην αγορά των αυγών και των πουλερικών.

8 Συνεπώς, το Bundesverwaltungsgericht ανέστειλε τη διαδικασία και υπέβαλε στο Δικαστήριο το ακόλουθο προδικαστικό ερώτημα:

«Έχει το άρθρο 3, παράγραφος 1, στοιχείο α', του παραρτήματος της οδηγίας 88/166/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 7ης Μαρτίου 1988, την έννοια ότι υποχρεώνει

τα κράτη μέλη να επιβάλλουν ως ελάχιστο εμβαδόν του δαπέδου των κλωβών το προβλεπόμενο στην ανωτέρω διάταξη εμβαδόν, χωρίς να τους αφήνει τη δυνατότητα να θεσπίζουν αυστηρότερους εθνικούς κανόνες;»

9 Όπως έχει τονίσει το Δικαστήριο με τη νομολογία του, για την ερμηνεία μιας διατάξεως του κοινοτικού δικαίου πρέπει να λαμβάνεται υπόψη όχι μόνο το γράμμα της, αλλά επίσης τα συμφραζόμενά της και οι στόχοι που επιδιώκονται με τη ρύθμιση της οποίας αποτελεί μέρος (αποφάσεις της 17ης Νοεμβρίου 1983, 292/82, Merck, Συλλογή 1983, σ. 3781, σκέψη 12, και της 21ης Φεβρουαρίου 1984, 337/82, St. Nikolaus Brennerei, Συλλογή 1984, σ. 1051, σκέψη 10).

10 Όσον αφορά καταρχάς το γράμμα της οδηγίας, το άρθρο 3, παράγραφος 1, στοιχείο α', του παραρτήματός της ορίζει τα εξής:

«Τα κράτη μέλη μεριμνούν ώστε, από την 1η Ιανουαρίου 1988,

— όλοι οι κλωβοί που κατασκευάστηκαν πρόσφατα για να χρησιμοποιηθούν στο εσωτερικό της Κοινότητας,

— όλοι οι κλωβοί που χρησιμοποιούνται για πρώτη φορά,

να ανταποκρίνονται τουλάχιστον στις ακόλουθες απαιτήσεις:

α) οι ωοπαραγωγές όρνιθες πρέπει να έχουν στη διάθεσή τους χώρο του κλωβού με εμβαδόν τουλάχιστον 450 cm^2 (...)».

11 Επομένως, σύμφωνα με το γράμμα της διατάξεως αυτής, τα κράτη μέλη δεν μπορούν να προβλέψουν εμβαδόν μικρότερο από 450 cm^2 ανά κλωβό, αλλά διαθέτουν, απεναντίας, την ευχέρεια να προβλέψουν ένα εμβαδόν της επιφάνειας του κλωβού ανά όρνιθα μεγαλύτερο από το προβλεπόμενο στην εν λόγω διάταξη, όπως προκύπτει, εξάλλου, από τον τίτλο της οδηγίας και από το άρθρο 1 αυτής, σύμφωνα με το οποίο «η παρούσα οδηγία καθορίζει τις ελάχιστες προδιαγραφές για την προστασία των ωοπαραγωγών ορνίθων που εκτρέφονται σε κλωβοστοιχίες».

12 Η ύπαρξη διατάξεων της οδηγίας που προβλέπουν ελάχιστες προδιαγραφές βρίσκει έρεισμα στο ψήφισμα του Συμβουλίου, της 22ας Ιουλίου 1980, για την προστασία των ωοπαραγωγών ορνίθων σε κλωβούς (JO C 196, σ. 1), και στην απόφαση 78/923/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 19ης Ιουνίου 1978, σχετικά με τη σύναψη της Ευρωπαϊκής Συμβάσεως για την προστασία των ζώων σε εκτροφή (JO L 323, σ. 12).

13 Στη συνέχεια, πρέπει να εξεταστεί ο σκοπός της οδηγίας.

14 Όπως τόνισε ο γενικός εισαγγελέας στο σημείο 13 των προτάσεών του, η οδηγία αποσκοπεί, αφενός, να διασφαλίσει την προστασία των ζώων σε εκτροφή και, αφετέρου, να περιορίσει τους άνισους όρους ανταγωνισμού που υφίστανται μεταξύ των κρατών μελών στην αγορά των αυγών και των πουλερικών.

15 Επομένως, ο κοινοτικός νομοθέτης επεδίωξε να συμβιβάσει το συμφέρον της εύρυθμης λειτουργίας της οργανώσεως της αγοράς των αυγών και των πουλερικών με το συμφέρον της προστασίας των ζώων, θεσπίζοντας, σύμφωνα με την τρίτη αιτιολογική σκέψη της οδηγίας, ελάχιστες κοινές προϋποθέσεις που θα ισχύουν για όλα τα συστήματα εντατικής εκτροφής, στα οποία περιλαμβάνεται η εκτροφή των ωοπαραγωγών ορνίθων σε κλωβοστοιχίες.

16 Τέλος, από την έκφραση «σαν πρώτο βήμα», που περιέχεται στην τρίτη αιτιολογική σκέψη, καθώς και από το περιεχόμενο της τέταρτης αιτιολογικής σκέψεως της οδηγίας, προκύπτει ότι η εν λόγω οδηγία σκοπεί μόνο σε ορισμένο βαθμό εναρμόνιση στον τομέα της προστασίας των ορνίθων με διατάξεις που περιέχουν ελάχιστες προδιαγραφές.

17 Βεβαίως, η ερμηνεία αυτή των διατάξεων της οδηγίας μπορεί να έχει ως αποτέλεσμα, όπως παρατηρεί ο προσφεύγων της κύριας δίκης, τη δυσμενή μεταχείριση των εκτροφέων των ωοπαραγωγών ορνίθων σε κλωβοστοιχίες σε ένα κράτος μέλος σε σχέση με τους εκτροφείς σε άλλα κράτη μέλη, οπότε να εξακολουθούν να υφίστανται ορισμένοι άνισοι όροι ανταγωνισμού. Οι συνέπειες αυτές απορρέουν, ωστόσο, από τον βαθμό εναρμονίσεως που επιδιώκουν οι επίμαχες διατάξεις, οι οποίες περιέχουν ελάχιστες προδιαγραφές.

18 Επομένως, στο αιτούν δικαστήριο πρέπει να δοθεί η απάντηση ότι το άρθρο 3, παράγραφος 1, στοιχείο α', του παραρτήματος της οδηγίας 88/166/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 7ης Μαρτίου 1988, που αφορά την εκτέλεση της αποφάσεως του Δικαστηρίου στην υπόθεση 131/86 (ακύρωση της οδηγίας 86/113/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 25ης Μαρτίου 1986, για τον καθορισμό των ελάχιστων προδιαγραφών σχετικά με την προστασία των ωοπαραγωγών ορνίθων που εκτρέφονται σε κλωβοστοιχίες), έχει την έννοια ότι δεν απαγορεύει στα κράτη μέλη να θεσπίζουν, όσον αφορά το εμβαδόν του δαπέδου των κλωβών που προορίζεται για τις ωοπαραγωγές όρνιθες σε κλωβοστοιχίες, αυστηρότερες εθνικές προδιαγραφές.

Επί των δικαστικών εξόδων

19 Τα έξοδα στα οποία υποβλήθηκαν η Γερμανική Κυβέρνηση και η Κυβέρνηση του Ηνωμένου Βασιλείου, καθώς και η Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, οι οποίες κατέθεσαν παρατηρήσεις στο Δικαστήριο, δεν αποδίδονται. Δεδομένου ότι η παρούσα διαδικασία έχει ως προς τους διαδίκους της κύριας δίκης τον χαρακτήρα παρεμπίπτοντος που ανέκυψε ενώπιον του εθνικού δικαστηρίου, σ' αυτό εναπόκειται να αποφανθεί επί των δικαστικών εξόδων.

Για τους λόγους αυτούς,

ΤΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ (τέταρτο τμήμα),

κρίνοντας επί του ερωτήματος που του υπέβαλε με διάταξη της 16ης Δεκεμβρίου 1993 το Bundesverwaltungsgericht, αποφαίνεται:

Το άρθρο 3, παράγραφος 1, στοιχείο α', του παραρτήματος της οδηγίας 88/166/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 7ης Μαρτίου 1988, που αφορά την εκτέλεση της αποφάσεως του Δικαστηρίου στην υπόθεση 131/86 (ακύρωση της οδηγίας 86/113/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 25ης Μαρτίου 1986, για τον καθορισμό των ελάχιστων προδιαγραφών σχετικά με την προστασία των ωοπαραγωγών ορνίθων που εκτρέφονται σε κλωβοστοιχίες), έχει την έννοια ότι δεν απαγορεύει στα κράτη μέλη να θεσπίζουν, όσον αφορά το εμβαδόν του δαπέδου των κλωβών που προορίζεται για τις ωοπαραγωγές όρνιθες σε κλωβοστοιχίες, αυστηρότερες εθνικές προδιαγραφές.

Κακούρης Kapteyn Murray

Δημοσιεύθηκε σε δημόσια συνεδρίαση στο Λουξεμβούργο στις 19 Οκτωβρίου 1995.

Ο Γραμματέας

R. Grass

Ο Πρόεδρος του τετάρτου τμήματος

K. N. Κακούρης